

De Zuid-Limburgse fossielen van Gerard van der Veldt,

een interview met een ras-verzamelaar

door Wilfred R. Moorer

Laden met prachtige zee-egels, belemnieten, krabbescharen, brachiopoden, pecten en andere fossielen uit de Krijt-periode. Zorgvuldig gedocumenteerd, mooie etiketten. Het lijkt wel een museumcollectie.

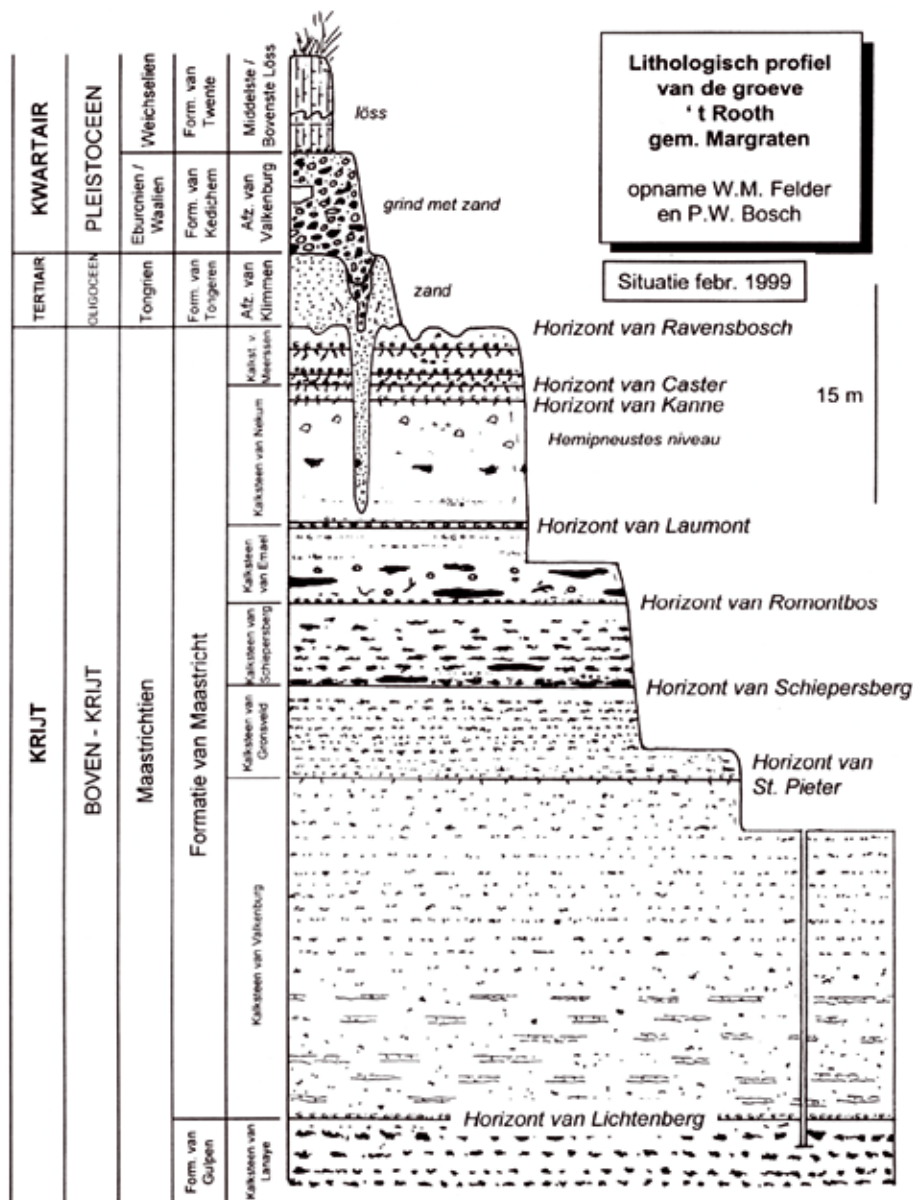
En dat is het eigenlijk ook, want we zijn in de stenenkamer van Gerard van der Veldt. En over musea gesproken: op een flinke steenworp afstand, nou ja, een tiental kilometers, ligt in Haarlem het Teylers Museum. Gerard vertelt dat de restauratie van de beroemde Ovale zaal in dat museum klaar is, maar dat er op wat historische correcties na weinig merkbaar verschil is met voorheen. Gelukkig maar. Geologisch Museum Artis weg, Mijnbouwmuseum Delft aan een zijden draadje, maar *good old* Teylers is er nog. En dan het heilig-

dom ofwel het privémuseum van Gerard natuurlijk.

Voor de schitterende internationaal georiënteerde mineralencollectie (Gea heeft al flink wat foto's van die mineralen mogen publiceren) komen we nu niet, maar wel voor de Krijt-fossielen. Er zijn vijf bijzondere kenmerken aan die collectie: alle stukken komen uit Zuid-Limburg; stuk voor stuk zelf gevonden, opgegraven, uitgehakt; zorgvuldig gedocumenteerd; mooi geprepareerd; goed gepresenteerd. Wij vragen hoe het mogelijk is dat iemand in zijn eentje zo'n fraaie collectie bijeenbrengt. Gerard vertelt dat ervaring het allerbelangrijkste is: regelmatige bezoeken aan de vindplaats(en), jarenlang; een goede terreinkennis; kijk op de geologische

profielen en eigenaardigheden van de diverse laagpakketten; doorzettingsvermogen, én vroeg beginnen op een zoekdag zijn de geheimen. Als de gemiddelde verzamelaar om 10 of 11 uur komt aanzetten, is Gerard al een paar uur aan het werk. En heeft de beste zoekplek dan meestal al gevonden. Als je zoals Gerard al sinds 1994 regelmatig het Krijt van Zuid-Limburg bezoekt, krijg je er oog voor. Maar dan..... is het vaak letterlijk hard werken om de kalklagen boven de fossielrijke laag weg te schrapen om zo de fossielen te kunnen bereiken.

Vanaf zo'n 100 miljoen jaar geleden begon de zee het dalende landgebied van Zuid-Limburg en de Ardennen binnen te dringen en breidde zich verder uit naar het zuiden. Tijdens steeds afwisselende klimaatomstandigheden, terugtrekking en weer binnenkomen van de zee, biologische activiteit, tektoniek en erosie werd op grote schaal de kalk afgezet die uiteindelijk de dikke pakketten kalksteen in het Zuid-Limburg van nu opleverde. Afb. 1. Vooral het laatste tijdvak van het Krijt, het Maastrichtien (71-65,5 miljoen jaar geleden), met zijn ondiepe zee, het tropische klimaat en de bijbehorende koralen en andere zeedieren, is bekend en beroemd geworden door de vele tientallen krijtgroeven die materiaal opleverden voor kalkbesteding, bouwstenen, cement en de vele toepassingen van fijn en zuiver krijt in de papier- en keramische industrie.

Afb. 1. Het profiel van de Groeve 't Rooth (NEKAMI) bij Bemelen.

Exploitatie Limburgse kalksteen

Tegenwoordig worden alleen de groeven van de ENCI in de St.-Pietersberg en de groeve 't Rooth bij Bemelen (afb. 2 en 3) nog actief voor kalksteen geëxploiteerd. En ook dat zal niet al te lang meer duren. De vele tientallen, vaak op particulier terrein gelegen kleine groeven, die vroeger door bijvoorbeeld de landeigenaar werden afgegraven voor kalkmest, leverden destijds soms mooie fossielen op maar zijn nu merendeels in verval geraakt, overgroeid, ingestort of als dumpplaats gebruikt. 'Jammer,' zegt Gerard, 'want als je toestaat dat er in zo'n groeve nog af en toe onder vakkundige begeleiding naar fossielen gezocht mag worden, blijft de geologie leven en levert het de verzamelaar fossielen en kennis op. Een algeheel toegangs- of verzamelverbod, hoe begrijpelijk misschien ook, leidt onherroepelijk tot verval'. Er zijn nog wel (oude) groeven en ontsluitingen, soms als geologisch monument aangeduid, te bereiken en tijdens excursies of congressen te bezoeken, maar fossielen zoeken kan ook daar officieel niet meer. Die groeven en ontsluitingen bevinden zich veelal op particulier of gemeentelijk bezit of op terreinen van Het Limburgs Landschap dan wel Staatsbosbeheer. (Zie literatuurlijstje) Men is nu aangewezen op de georganiseerde excursies naar 't Rooth of de St.-Pietersberg.

Als een fossiel eenmaal gelokaliseerd is, moet er flink maar tegelijkertijd ook voorzichtig gewerkt worden om het heelhuids in handen te krijgen. Bijna altijd moet het stuk thuis min of meer vrij geprepareerd worden en ontdaan van overtollig omringend gesteente. Ook daarbij is de kans op een breuk of afbrokkelen zeker nog aanwezig. Is het allemaal goed gelukt dan kan met flink met water verdunde hout-

Afb. 2. De Groeve 't Rooth in augustus 2011.

lijm het stuk stabiel worden gemaakt en tegen afbrokkelen worden beschermd. Verdunde houtlijm laat geen zichtbare sporen na.

En dan de etiketten, waar de gegevens, vondstomstandigheden en de naam van de vondst op komen. Hoe heet die zee-egel, die krab, die schelp, dat koraal? Het is nog opvallend moeilijk om goede recente referenties te vinden. Het boek 'Krijt van Zuid-Limburg' uit 2000 en de bijschriften van de geologische kaarten bieden niet een zeker, maar wel enig houvast. Er is ook nog een behoorlijk aantal artikelen uit Grondboor & Hamer, maar hoe ouder de bron hoe groter de kans dat de naamgeving intussen veranderd is. Dat is lastig. Maar de vondsten zelf en de foto's blijven!

Literatuur

- Felder, W.M. en Bosch, P.W. 2000. Krijt van Zuid-Limburg. (Serie Geologie van Nederland, deel 5). Uitgegeven door het Ned. Instituut Toegepaste Geowetenschappen TNO, Delft.
 - Geologische kaarten: Kaartbladen en handleidingen, Heerlen (62 W oostelijke helft, 62 O westelijke helft).
 - Grondboor & Hamer. In het tijdschrift van de NGV zijn diverse artikelen verschenen over het Limburgs Krijt. (Zie de website van de NGV; uit de inhoudsopgaven is niet onmiddellijk duidelijk wat de onderwerpen precies zijn. In 1998 verscheen een zeer uitgebreid nummer over de St.-Pietersberg.)
 - NGV afdeling Limburg (zie hun website) levert een CD over de geologie en fossielen van de St.-Pietersberg alsmede een CD met alle artikelen van hun afdelingsblad. Ook zijn daar twee CD's van TNO-NITG over de geologie van Zuid-Limburg leverbaar.

Afb. 3. De Groeve 't Rooth in juli 2009.

Plaat I. Fossielen van Zuid-Limburg

Koralen

A. *Cyloites cancellata*
(Goldfuss, 1826),
ronde kelk,
radiaalstralig.
135 x 95 mm,
Formatie van
Maastricht,
Kalksteen van
Meerssen, groeve
't Rooth (NEKAMI)
bij Bemelen.

B. *Diploctenium cordatum* Goldfuss
1826, bladvormige
kelk, 3 ex., ***Cyloites cancellata***,
ronde
kelk, 3 ex., 85 x 80
mm, Formatie van
Maastricht, Kalksteen
van Meerssen, groeve
't Rooth. Zie de
voorplaat.

Mollusken, Tweekleppigen en Gastropode

C. *Acutostrea unicella*
(Cocquand,
1869), 90 x 60
mm, Formatie
van Maastricht,
Kalksteen van
Nekum, groeve
't Rooth.

D. *Ostrea larva*
Lamarck, 1886, 50
x 40 mm, Formatie
van Maastricht,
Kalksteen van
Nekum, groeve
't Rooth.

E. *Agerostrea unguolata*,
Schlottheim,
1813, 120 x 70
mm, Formatie
van Maastricht,
bovenste deel,
groeve 't Rooth.

F. *Agerostrea lunata* (Nilsson,
1827), 4 x 4 cm,
Formatie van
Maastricht, groeve
't Rooth.

G. *Neithea regularis*
(Schlottheim,
1813), 80 x 70
cm, Formatie
van Maastricht,
groeve
't Rooth.

H. Slak, onderzijde,
steenkeren, 130 x
115 mm, Formatie
van Gulpen, groeve
Bovenste Bosch bij
Epen.

Plaat II. Fossielen van Zuid-Limburg

Mollusken, Cephalopoda

I. *Belemnitella mucronata*
Schlottheim,
1813, 70 x 60
mm, Formatie van
Gulpen, Kalksteen
van Vijlen (basis),
groeve Bovenste
Bosch.

J. *Belemnitella junior* Nowak,
1913, 105 x 75
mm, Formatie van
Maastricht, Kalksteen
van Nekum, groeve
't Rooth.

Stekelhuidigen, Zee-egels

K. *Oolopygus pyriformis*
(Leske, 1778),
55 x 55 mm,
Formatie van
Maastricht,
Kalksteen van
Nekum, groeve
't Rooth.

L. *Echinocorys limburgica*
Lambert, 1903, 85
x 65 mm, Formatie
van Gulpen,
Kalksteen van Vijlen
(basis), groeve
Bovenste Bosch.

M. *Hemipneustes striatoradiates*
(Leske, 1778), 130
x 120 mm, Forma-
tie van Maastricht,
Kalksteen van
Nekum, groeve
't Roodt.

N. *Hemipneustes striatoradiates*
(Leske, 1778),
120 x 100 mm,
Formatie van
Maastricht,
Kalksteen van
Nekum, groeve
't Rooth.

Arthropoden, Krabben

O. *Protocalianassa faujasi* (Desmarest,
1822), 60 x 45
mm, Formatie
van Maastricht,
Kalksteen van
Nekum, groeve
't Rooth.

P. *Protocalianassa faujasi* (Desmarest,
1822), 66 x 47
mm, Formatie
van Maastricht,
Kalksteen van
Nekum, groeve
't Rooth.

